

Az utóbbi években felerősödött bennem az érzés, hogy a világ kicsi, és én teljes mértékben átlátom, holott az eszem azt mondta, hogy valójában épp fordítva van a dolog; a világ mérhetetlen és beláthatatlan, az események száma végtelen, a jelen pedig egy nyitott ajtó, melyet a történelem szele csapkod. Én azonban nem így éreztem. Nekem úgy tűnt, hogy a világot végérvényesen feltárták és feltérképezték, már nem képes előre nem látható irányokba elmozdulni, már semmi új vagy meglepő nem történhet. Értettem magamat, értettem a közvetlen környezetemet, értettem a körülöttem lévő társadalmat, és ha olyan jelenséggel találkoztam, amely nem volt tiszta előttem, tudtam, mit kell tennem, hogy megfejtsem a titkát.

A megértést nem szabad összekeverni a tudással, mert szinte semmit sem tudtam – de, mondjuk, ha harcok törnek ki egy volt szovjet tagköztársaság határ menti területén, valahol Ázsiában, amelynek a városairól addig sohasem hallottam, és amelynek a lakosai a ruházatuktól és a nyelvüktől kezdve a mindennapi életen keresztül egészen a vallásukig idegenek voltak számomra, a konfliktus gyökerei pedig minden jel szerint mélyre, akár ezer évvel korábbra nyúltak vissza a történelemben, teljes tudatlanságom és műveletlenségem sem akadályozna a történet megértésében, mert az elme kategóriákkal rendelkezik, és általuk a legidegenebb gondolatokkal is képes megbirkózni. Mindenhez így viszonyultam. Ha olyan rovarral találkoztam, amelyet korábban még nem láttam, tudtam, hogy valaki látott már ilyet, és katalogizálta. Ha egy fényes objektumot fedeztem fel az égen, tudtam, hogy nem egy ritka meteorológiai jelenségről, repülő tárgyról, esetleg meteorológiai ballonról van szó, és ha fontos, másnap úgyis megírják az újságok. Ha elfelejtettem valamit, ami a gyermekkoromban történt, abban bizonyára az elfojtás volt a ludas; ha úgy igazán dühös lettem valakire, az bizonyára projekció volt, az pedig, hogy mindig igyekeztem a kedvére tenni azoknak, akikkel megismerkedtem, az apámmal és a hozzá fűződő kapcsolatommal függött össze. Nincs senki, aki ne értené a saját világát. Aki nagyon keveset ért, például egy gyermek, csupán egy kevésbé kiterjedt világban él, mint az, aki sok mindent megért. A sokat értéshez azonban mindig hozzátartozik a megértés határainak ismerete; annak elismerése, hogy az azon kí-

vüli világ, vagyis mindaz, amit nem értünk, nemcsak hogy létezik, de mindig nagyobb a saját világunknál. Néha úgy gondoltam, hogy, legalábbis az én esetemben, az történt, hogy a gyermeki világ, amelyben minden ismert volt, ami pedig nem, azzal kapcsolatban mások ismereteire támaszkodtunk, tehát ez a gyermeki világ valójában sosem szűnt meg, csak egyre bővült az évek során. Amikor tizenkilenc évesen azzal az állítással szembesültem, hogy a világot a nyelv hozza létre, azzal utasítottam el, amit józan észnek neveztem, mert egyszerűen semmi értelme nem volt, vagy talán a toll, amelyet a kezemben tartottam, nyelv volna? Vagy az ablak, amelyen megcsillan a napfény? Az alattam elterülő udvaron átvágó, ősziesen öltözött diákok? Az előadó füle, a keze? A föld és a falevelek alig érezhető szaga a lány ruháján, aki az imént lépett be az ajtón, és mellém ült? Az útépitő munkások légkalapácsának hangja, akik a Szent János-templomnál verték fel sátrukat, a transzformátor egyenletes zümmögése? Az alattunk elterülő város zaja – nyelvi zaj volna? A köhögésem nyelvi köhögés? Teljességgel nevetséges elképzelésnek tartottam. A világ az a világ volt, amit megérintettem, amibe beleütköztem, amit belélegeztem és kiköpöttem, megettem és megittam, amit kivéreztem és felöklendeztem. Csak hosszú évekkel később kezdtem másként látni. Egy művészetről és anatómiáról szóló könyvben Nietzsche idézték: „a fizika is csak a világ egyik értelmezése és elrendezése, és nem világmagyarázat”, továbbá „a világ értékét kategóriák segítségével mérjük, amelyek egy teljességgel fiktív világra vonatkoznak”.

Fiktív világ?

Igen, a világ mint felépítmény, a világ mint szellem, súlytalan és elvont, ugyanabból az anyagból készült, amelyből a gondolatokat szőtték, és ezért olyasvalami, amin keresztül az utóbbiak akadálytalanul mozoghatnak. Háromszáz évnyi természettudományos kutatás nyomán a világ már nem ismer misztériumokat. Minden megmagyarázva, minden megértve, minden az emberi értelem látókörén belül helyezkedik el, a legnagyobbtól, vagyis az univerzumtól kezdve, amelynek a legrégebbi megfigyelhető fénye, a mindenség legtávolabbi határa a világegyetem tizenötmilliárd évvel ezelőtti születésének idejéből származik, egészen a legapróbbakig, melyekből a teljes anyagi világot felépíthetjük. Még azokat a jelen-

ségeket is ismerjük és értjük, amelyek megölnék bennünket, mint például a baktériumok és vírusok sokaságát, amelyek a testünkbe hatolva megtámadják a sejtjeinket, és növekedésre vagy pusztulásra készítetik őket. Hosszú ideig csak a természetet és annak törvényeit vizsgáltuk és magyaráztuk, de ma, ezekben a képromboló időkben, ez már nemcsak a természeti törvényekre igaz, hanem azok helyeire és az emberekre is. A fizikai világ egésze ebbe a szférába emelkedett, mindent bekebelezett a képzeletbeli óriásbirodalom, a dél-amerikai esőerdőktől és a Csendes-óceán szigeteitől az észak-afrikai sivatagokig és Kelet-Európa szürke és omladozó városaiig. A gondolatainkat olyan városok képei árasztották el, ahol sosem jártunk, mégis ismerjük őket, emberek, akikkel sosem találkoztunk, mégis bizalmas kapcsolatban állunk velük, és nagymértékben hozzájuk viszonyítva éljük az életünket. Szinte vérfertőző az érzés, hogy a világ kicsi, szűk, hermetikusan körülzárt, nem nyit semmi más felé, és még ha tudnám is, hogy mélységesen hamis, mivel valójában semmit sem tudunk semmiről, akkor sem szabadulhatnék tőle. Az örökös vágyakozás, amely egyes napokon szinte kontrollálhatatlanná duzzadt, ebből fakadt. Az, hogy írtam, részben ennek enyhítésére szolgált, az íráson keresztül akartam kinyitni a magam számára a világot, ugyanakkor ez vezetett ahhoz is, hogy kudarcot vallottam. Az érzés, hogy a jövő nem létezik, hogy csupán több és még több ugyanabból, minden utópiát értelmetlenné tett. Az irodalom mindig is rokonságban állt az utópiával, vagyis amikor az utópia értelmét veszti, az irodalom is vele vész. Azzal próbálkoztam, amivel talán az összes író próbálkozik, fikcióval küzdöttem a fikció ellen. Valójában igent kellett volna mondanom arra, ami volt, igent kellett volna mondanom a dolgok állására, lubickolni a világban, ahelyett hogy kiutat keresek belőle, mert úgy kétségtelenül jobb életem lehetne, de nem ment, képtelen voltam rá, valami megdermedt bennem, egy meggyőződés vert gyökeret, és bár eszszencialista volt, más szóval elavult, és ami ennél is rosszabb, romantikus, nem hagyhattam figyelmen kívül, azon egyszerű oknál fogva, hogy nemcsak egy elgondolás volt, hanem tapasztalat is, a tisztánlátás hirtelen támadt állapotai révén, melyeket mindenki ismer, amikor néhány másodpercig egy egészen más világba nyer bepillantást, mint ahol néhány másodperccel korábban volt, amikor

a világ mintha előlépne, hogy egy kis időre megmutassa magát, aztán újból visszazuhanjon magába, és ugyanúgy hagyjon mindent, ahogy korábban volt...

Utoljára néhány hónappal korábban, a Stockholm és Gnesta közötti gyorsvasúton tapasztaltam meg ezt. Az ablakon túli táj teljesen fehér volt, az ég szürke és csapadékos, épp egy ipari területen robogtunk keresztül, üres vasúti kocsik, gáztartályok, gyárépületek között. Minden fehér és szürke volt, a nap lassan lenyugodott, vörös sugarai elmosódtak a ködben, és a vonat, amelyen utaztam, nem az a régi, lerobbant, rozoga fajta volt, amely általában ezen az útvonalon járt, hanem vadonatúj, tiszta és csillogó, az ülések is újak voltak, és új szaguk volt, az ajtók súrlódás nélkül nyíltak és záródtak, én pedig nem gondoltam semmire, csak a vörösén izzó korongot bámultam az égen, és az öröm, amely eltöltött, olyan erőteljes volt, és olyan intenzitással érkezett, hogy alig lehetett megkülönböztetni a fájdalomtól. Amit átéltem, óriási jelentőségűnek tűnt. Hihetetlenül fontosnak. Amikor a pillanat elmúlt, a jelentőségteljesség érzése nem csökkent, de hirtelenjében már nem lehetett elhelyezni: pontosan *mi* volt ennyire jelentőségteljes? És miért? Egy vonat, egy ipari terület, a Nap, a köd?

Felismertem az érzést, ahhoz hasonlított, amit bizonyos műalkotások szoktak kelteni bennem. Rembrandt időskori portréja a londoni National Galleryben ilyen kép volt, ahogy ugyanabban a múzeumban Turner festménye a tengerbe lebukó napról egy ókori kikötőben, Caravaggio képe Krisztusról a Getsemáne-kertben. Vermeer ugyanezt váltotta ki, Claude festményeinek némelyike, Ruisdael és a többi holland tájképfestő néhány alkotása, J. C. Dahl egyes képei szintén, Hertervigtól csaknem minden... Rubens festményei közül vagy Manet képeiből viszont egy sem, ahogy semmi a 18. század francia és angol festőitől, kivéve Chardint, sem Whistlertől, sem Michelangelótól, és Leonardo da Vincitől is mindössze egy alkotás. Az élmény egyetlen meghatározott korszakot és egyetlen meghatározott festőt sem favorizált, mivel megérett, hogy egy festő egyetlen képére vonatkozott, miközben a művész minden egyéb munkáját érintetlenül hagyta. Ahogy ahhoz sem volt sok

köze, amit általában minőségnek nevezünk: képes voltam teljesen közömbösen állni Monet tizenöt festménye előtt, miközben forróság áradt szét a testemben egy finn impresszionista láttán, akiről a hazáján kívül csak kevesen hallottak.

Fogalmam sem volt róla, mi nyűgözött le ennyire ezekben a képekben. Mindenesetre feltűnő volt, hogy valamennyit a 20. század előtt festették, azon a művészeti paradigmán belül, amely szerint mindig megmarad valamennyi hivatkozás a látható valóságra. Ily módon mindig volt bizonyos objektivitás bennük, vagyis egy bizonyos távolság a valóság és a valóság leképezése között, és alighanem ez volt az a tér, ahol „megtörtént”, amelyben láthatóvá vált, amit láttam, amikor a világ mintha előlépett volna a világból. Amikor az ember nemcsak látja benne a felfoghatatlant, hanem egészen közel kerül hozzá. Ahhoz, ami nem beszél, és amihez egyetlen szó sem érhet el, ennél fogva mindig a hatótávolságunkon kívül, ugyanakkor belül is marad, nemcsak körülvesz bennünket, hanem mi magunk is a része vagyunk, mi magunk is belőle vagyunk.

Az a tény, hogy ez az idegen és titokzatos dolog olyasmi, ami ránk vonatkozik, az angyalok felé terelte a gondolataimat, e titokzatos teremtmények felé, akik nem csupán az isteniben részesültek, hanem az emberiben is, ezáltal minden egyéb teremtménynél jobban megtestesítették a kettősséget a különbözőség természetében. Ugyanakkor mind a festményekben, mind pedig az angyalokban rejlett valami mélységes elégedetlenséget keltő vonás, hiszen mindkettő olyan alapvető módon tartozott a múlthoz, vagyis a múltnak azon részéhez, amelyet magunk mögött hagytunk, amely már nem illeszkedett az általunk teremtett világba, ahol a hatalmas, az isteni, az ünnepléses, a szent, a szép és az igaz már nem számít értékes mértéknek, éppen ellenkezőleg, kétségesnek vagy akár nevetségesnek tűnik. Ez azt jelentette, hogy a *nagy* kívül eső, vagyis minden, ami a megértés határán kívül van, ami egészen a felvilágosodásig az istenit jelentette, és a kinyilatkoztatás révén jutott el hozzánk, a romantika idején pedig a természet volt, ahol a kinyilatkoztatás fogalma a fenségesnek felelt meg, már nem talált kifejezési formát magának. A művészetben ez a kívül eső a társadalom szinonimája volt, azaz az emberi közösségé, amelyen belül teljes egészében a maga fogalmaival és eszméivel operált. A norvég művészet-

történetben Munch hozta meg az áttörést, elsőként az ő festményein fordult elő, hogy az ember foglalt el minden helyet. Míg a felvilágosodásig az istenek, a romantika idején pedig az őt körülölelő természetnek rendelték alá az embert – a hegyek, a tenger, de még a fák és az erdők is hatalmasak és lenyűgöző erejűek, az emberek pedig kivétel nélkül kicsik –, ez Munch esetében megfordul. Olyan, mintha az emberi mindent elnyelne, mindent magáévá tenne. A hegyeket, a tengert, a fákat és az erdőket, mindent az emberi határoz meg. Nem az ember cselekedetei és a külső élete, hanem az érzései és a belső élete. És ha az ember egyszer felülkerekedett, láthatóan nincs visszaút, ahogy a kereszténység számára sem volt, miután az első évszázadokban futótűzként terjedt el Európában. Munchnál az ember alakot ölt, a pszichéje külső formát kap, megrengeti a világot, és amikor az ajtó egyszer feltárult, már csak a világ mint megformálás maradt: a Munch utáni festőknél maguk a színek és a formák hordozták az érzéseket, és nem az, amit ábrázoltak. Ettől kezdve a képek egy olyan univerzumában vagyunk, amelyben a kifejezés önmagában minden, és ez természetesen azt jelenti, hogy a művészetben többé nem létezik dinamika a kívül és a belül közt, csupán különbség. A modernista korszak csúcspontján a művészet és a világ közötti különbség csaknem abszolút volt, vagy másképpen fogalmazva, a művészet saját világ volt. Hogy mi kerülhetett be ebbe a világba, az természetesen megítélés kérdése volt, és hamarosan ez a megítélés vált a művészet lényegévé, így a művészet nyitni tudott, és bizonyos mértékben a túlélés érdekében nyitnia is kellett a valóságos világ tárgyai felé, így létrejött a mai állapot, amelyben a művészet alapanyagainak már nincs jelentőségük, mert a hangsúly kizárólag azon van, amit kifejez, vagyis nem azon, hogy mi az, hanem azon, hogy mit gondol, milyen ideákat hordoz, oly módon, hogy az objektivitás utolsó nyomait, az emberin kívül eső utolsó darabkáit is feladták. A művészet vetetlen ágygá vált, néhány fénymásolóvá egy szobában, egy motorkerékpárrá a plafonon. És a művészet maga lett a közönség, a mód, ahogyan reagál, ahogy az újságok írnak róla; a művész szereplővé válik. Így van ez. A művészet nem ismeri a kívül esőt, ahogy a tudomány és a vallás sem. A világunk körülzárta magát, körülzárt bennünket, és nincs többé kiút. Akik ebben a helyzetben több intellektuális mélységért, több

szellemiségért kiáltanak, az égvilágon semmit sem fogtak fel, mert pontosan az a probléma, hogy a szellemi világ kebelezzett be mindent. *Minden* szellemmé vált, a testünk sem test már, hanem a test ideája, olyasmi, ami a képek és elképzelések mennyországában található bennünk és fölöttünk, ahol az életünk egyre nagyobb része zajlik. Annak a határai, ami nem beszél hozzánk, vagyis a felfoghatatlanéi, már nem léteznek. Mindent értünk, és ez azért van, mert mindent a magunkévá tettünk. Mindazok, akik manapság a művészetben a semlegessel, a negatívval, a nem emberivel foglalkoznak, jellemzően a nyelv felé fordultak, oda, ahol az ember a felfoghatatlant és az idegent keresi, mintha az magán az emberi kifejezőmód perifériáján volna, más szóval annak a peremén, amit értünk, és voltaképpen ez teljesen logikus: hol máshol volna egy olyan világban, amely már nem ismeri el azt, ami önmagán túl van?

Ennek fényében kell szemügyre vennünk azt a különös, kétértelmű szerepet, amelyet a halál vállalt magára. Egyfelől mindenütt ott van, mindenhol halálesetekről szóló hírek, halottak képei árasztanak el bennünket; ebben a tekintetben a halál számára nincsenek határok, masszív, mindenütt jelen lévő, kifogyhatatlan. De ez csak a halál mint elképzelés, a halál mint gondolat és kép, a halál mint szellem. Ez a halál ugyanaz, mint a név halála, a testnélkülié, amelyre az ember akkor utal, amikor egy halott személy nevét kimondja. Mert míg az ember él, a neve a testre utal, amelyben időzik, ám amikor meghal, a név leválik a testről, és az élőknél marad, akik a nevét használva mindig arra a személyre gondolnak, aki volt, és sohasem arra, ami most, egy test, amely rothad valahol. A halálnak ezt a részét, amely a testhez tartozik, és amely konkrét, fizikai, anyagi, ezt a halált olyan mérvű gondossággal rejtegetik, hogy az már a téboly határát súrolja, elég, ha megfigyeli az ember, hogyan fogalmaznak azok, akik egy halálos baleset vagy egy gyilkosság akaratlan szemtanúi lesznek. Mindig ugyanazt mondják, *teljesen irreális volt*, még ha pontosan az ellenkezőjét gondolják is. Olyan valóságos volt. De már nem ebben a valóságban élünk. Számunkra minden a feje tetejére állt, a valóságos irreális, az irreális valóságos. És a halál, a halál az utolsó nagy kívül eső. Ezért kell elrejtteni. Mert a halál kívül eshet a néven és az életen, de nem kerül kívül a világon.

Én magam csaknem harmincéves voltam, amikor életemben először láttam holttestet. 1998 nyarán történt, egy júliusi délután, egy kristiansandi kápolnában. Apám volt a halott. Ott feküdt az asztalon a szoba közepén, az ég felhős volt, a helyiség félhomályos, odakint egy fűnyíró traktor körözött lassan a pázsiton. A bátyámmal voltam. A temetkezési vállalkozó kiment, hogy egyedül hagyjon bennünket az elhunyttal, akit néhány méternyi távolságból bámulunk. A szeme és a szája zárva volt, fehér inget és fekete nadrágot húztak rá. A gondolat, hogy most először tanulmányozhatom ezt az arcot teljesen szabadon, szinte elviselhetetlen volt. Úgy éreztem magam, mintha erőszakot tennék rajta. Közben pedig csillapíthatatlan éhség gyötört, amely azt követelte, hogy csak nézzem és nézzem ezt a halott testet, amely alig néhány nappal korábban az apám volt. A vonások ismerősek voltak, ezzel az arccal nőtem fel, és bár az utóbbi években nem sokat láttam, alig múlt el éjszaka, hogy ne álmodtam volna róla. A vonásokat ismertem, a rájuk kiülő arckifejezést azonban nem. A sötét, sárgás színezetű, rugalmasságát veszített bőr miatt olyan volt az arca, mintha fából faragták volna, ez pedig lehetetlenné tette az intimitás bármiféle érzését. Már nem egy embert láttam, hanem valamit, ami egy emberre hasonlított. Ugyanakkor a mi világunkból jött, és az, ami apám ott volt, továbbra is bennem élt, életből szőtt fátyol módjára lebegett a halott fölött.

Yngve lassan átsétált az asztal túlsó oldalára. Nem néztem rá, csak észleltem a mozgását, miközben felemeltem a fejem, és kinéztem az ablakon. A kertész, aki a fűnyírón ült, a vállá fölött rendszeres időközönként hátrapillantva igyekezett megbizonyosodni arról, hogy követi-e az előző kör szélét. A rövid fűdarabkák, amelyeket a gyűjtőzsák nem fogott fel, a levegőben örvénylettek. Egy részük valószínűleg a gép aljára tapadt, mert az időről időre összetömörített, nedves fűcsomót hagyott maga után, mindig sötétebbet, mint a gyeper, ahonnan származott. A háttérben egy három főből álló kis csoport sétált végig a kavicsos úton, mindannyian lehajtott fejjel, az egyikük piros kabátja szinte világított a zöld fű és a szürke égbolt előtt. Mögöttük autók sora áramlott a városközpont felé.

A fűnyíró motorjának bömbölése váratlanul visszaverődött a kápolna falán. Az elképzelés, hogy a hirtelen lárma hatására apám

kinyitja a szemét, olyan erős volt, hogy önkéntelenül visszahőköltem.

Yngve halvány mosollyal az ajkán nézett rám. Tényleg azt hittem, hogy feltámadhat a halott? Azt hittem, hogy a fa újra emberré lesz?

Borzalmas pillanat volt. De amikor elmúlt, és apa a lárma és a felfordulás ellenére mozdulatlan maradt, felfogtam, hogy tényleg nincs már. A szabadság érzetét, amely a felismerés hatására tolt fel a mellkasomban, éppolyan nehezen uraltam, mint a bánat korábbi hullámain, és ugyanazt a kiutat találta meg a zokogásban, amely a következő pillanatban akaratom ellenére kiszakadt belőlem.

Amikor Yngve pillantásával találkoztam, elmosolyodtam. A bátyám visszajött az én oldalamra, és megállt mellettem. Egészen eltöltötte a jelenléte. Annyira örültem, hogy ott van mellettem, szinte küzdenem kellett, nehogy mindent tönkretegyek azzal, hogy újra elveszítem az önuralmam. Valami másra kell gondolnom, zakartolt a fejemben, valami semleges dolog felé kell irányítanom a figyelmemet.

Valaki a szomszédos helyiségben pakolászott. A halk hangok megtörték a hangulatot ott, ahol álltunk, idegenek voltak, akár azok a zajok, amelyek az alvót körülvevő valóságból törnek be az álomba.

Lenéztem apára. Az ujjaira, amelyek egymásba fűzve pihentek a hasán, a sárga nikotinfoltra a mutatóujján. Az aránytalanul mély ráncokra a csontos kézfeje bőrén, amely most egészen olyannak tűnt, mintha gyártották, nem pedig teremtették volna. Az arcára siklott a pillantásom. Nem volt teljesen nyugodt, mert annak ellenére, hogy békésen és mozdulatlanul feküdt előttem, nem volt üres, továbbra is magán viselte a nyomát valaminek, amire nem találtam jobb szót az akarathnál. Hirtelen eszembe jutott, hogy világeletemben értelmezni próbáltam, milyen kifejezés ül az arcán. Hogy soha nem néztem az arcára anélkül, hogy egyidejűleg ne próbáltam volna olvasni belőle.

De ennek most vége.

Yngvéhez fordultam.

– Menjünk? – kérdezte.

Bólintottam.

A temetkezési vállalkozó az előtérben várt bennünket. Nyitva hagytam magam mögött az ajtót. Bár tisztában voltam azzal, hogy teljességgel irracionális, mégsem akartam, hogy apa egyedül feküdjön odabent.

Miután kezet fogtunk a temetkezési vállalkozóval, és váltottunk vele néhány szót arról, hogy milyen elintéznivalóink vannak a temetésig, kimentünk a parkolóba, és rágyújtottunk. Yngve az autó mellett állt, én leültem a járdaszegélyre. Lógott az eső lába. A temető mögötti liget fái meghajoltak a feltámadó szél légnyomása alatt. A levelek zizegése néhány másodpercre elnyomta a forgalom zaját a park túlsó oldalán. Azután újra csend lett.

- Hát, ez furcsa volt – szólalt meg Yngve.
- Igen – válaszoltam. – De örülök, hogy megtettük.
- Én is. Látnom kellett, hogy elhiggyem.
- És most már elhiszed? – kérdeztem.

Elmosolyodott.

– Te nem?

Ahelyett hogy visszamosolyogtam volna, ahogy terveztem, megint elsírtam magam. A kezemet az arcomra szorítottam, lehajtottam a fejem. Újból és újból zokogás rázta meg a testem. Amikor megnyugodtam, felnéztem a bátyámra, és felnevettem.

– Ez pont olyan, mint gyerekkorunkban – mondtam. – Én sírok, te meg nézed.

– Biztos vagy benne...? – A pillantásomat kereste. – Biztos vagy benne, hogy egyedül is boldogulsz a többivel?

- Persze – bólintottam. – Nem lesz semmi gond.
- Hazatelefonálhatok, hogy maradok még.
- Menj csak haza. Úgy lesz minden, ahogy megbeszéltük.
- Rendben. Akkor indulok.

Eldobta a cigarettát, és előhúzta a slusszkulcsot a zsebéből. Felálltam, közelebb léptem hozzá, de nem annyira, hogy kézfogás vagy ölelés alakulhasson ki. Kinyitotta a kocsiját, beült, és közben a gyújtásindítóba helyezte a kulcsot, majd beindította a motort, felpillantott rám.

– Akkor szia, hamarosan látjuk egymást – mondta.